

GLOBAL SORUNLARLA MÜCADELEDE İYİ YÖNETİM

Prof. Dr. Coşkun Can AKTAN

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
e-posta: ccan.aktan@deu.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. İsmail KİTAPÇI

Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
e-posta: i.kitapci@yahoo.com.tr

Özet

Sosyal, siyasi, iktisadi ve kültürel boyutlarıyla globalleşme sadece ulus devletlerin yapısını değiştirmekle kalmayıp dünyadaki gelir ve servet dağılımını da ciddi biçimde değiştirmiştir. Globalleşme ile yerel ve ulusal düzeydeki pek çok sorun, global düzeye taşınmıştır. Bu çalışmanın amacı iyi bir yönetimin bu global sorunların çözümüne yapacağı katkıları analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: İyi yönetim, global sorunlar

Alan Tanımı: Uluslararası İktisat Politikası, Uluslararası Siyaset,

TACKLING GLOBAL ISSUES AND GOOD GOVERNANCE

Abstract

Globalization, with its social, political, economic and cultural dimensions has not only changed the structure of nation states but also affected income and wealth distribution seriously in the world. Many issues at the national and local level has become global issues and problems. This paper aims to analyze how good governance both at national and international level can tackle the global issues.

Keywords: Good governance, global issues

JEL Classification: D7, D73, F6

I. GİRİŞ

Sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vs. birçok boyutları olan globalleşme olgusu ulus devletlerin yapısını değiştirmekle kalmamış dünyadaki gelir ve servet dağılımını da çok ciddi anlamda etkilemiştir. Globalleşme süreciyle beraber yerel ve ulusal düzeydeki birçok sorun global düzeye taşınmıştır. Bu durum globalleşmeye karşı duyarlı ülkeler için birtakım fırsatlar ortaya çıkardığı gibi bu duruma karşı altyapısı güçlü olmayan ülkelerin kırılgan yapısını daha da artırmıştır. Bu noktada globalleşmenin ortaya çıkardığı bu sorunların çözümü konusunda en çok önem verilen konu hem ulusal hem de global düzeyde nasıl bir yönetimin inşa edilmesi gerektiği konusudur.

II. GLOBALLEŞME, GLOBAL SORUNLARLA MÜCADELE VE İYİ YÖNETİM

Globalleşmenin tanımı konusunda henüz bir fikir birliği sağlanmış değildir. Bazı yazarlar, globalleşmenin sadece ekonomik boyutuna ağırlık verirken; diğerleri, globalleşmenin ekonomik boyutu yanında siyasal ve kültürel boyutlarına da temas etmektedirler. Örneğin, Ouattara (1997), globalleşmeyi ekonomik açıdan ele almakta ve globalleşmeyi, ticaret, finansal akımlar, teknoloji değişimi ile bilgi ve işgücünün mobilitesi yoluyla dünya ekonomilerinin birbirleriyle entegrasyonu olarak tanımlamaktadır. Bazıları ise, globalleşmenin ekonomik boyutu yanında siyasal ve sosyo-kültürel boyutuna da dikkat çekerek konuyu daha geniş bir perspektiften ele almaktadır. Esas itibarıyla ekonomik bir olgu olarak karşımıza çıkan globalleşmenin siyasal ve sosyo-kültürel boyutları da mevcuttur. Globalleşmeyi tarihin akışı içinde ortaya çıkan bir olgu (realite) olduğu kadar; uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması, ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, teknolojiye hızla değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal ve sosyo-kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmaları olarak da tanımlayabiliriz (Aktan ve Şen, 1999: 25).

Globalleşme süreci yeni fırsatları beraberinde getirdiği gibi aynı zamanda yeni global sorunlara da yol açmaktadır. Bunlar gelir dağılımında adaletsizlik,

yoksulluk, ekonomik krizler, yolsuzluklar, çevre sorunları, göçmen sorunu, iklim değişiklikleri, etik ve sağlık sorunları vs. olarak ifade edilebilir. Artık günümüzde bu sorunların her birinin önüne global kelimesi eklenmiştir. Bu noktada globalleşmenin olumsuz etkilerini minimize edebilmek öncelikle her ülkenin kendi içinde ‘iyi yönetim’ kurallarını ve kurumlarını inşa etmekle mümkün olacaktır. Bununla birlikte uluslararası düzeyde iyi yönetim kurallarının oluşturulması ve etkin bir şekilde uygulanması önem taşımaktadır.

1. ULUSAL DÜZEYDE İYİ YÖNETİM (GOOD GOVERNANCE)

Thomas Jefferson’un ‘devlet meşru gücünü, yönetilenlerin yönetenler hakkındaki mutabakatından alır’ sözü devlet yönetiminde ‘governance’ kavramının çok önem taşıdığını vurgulamaktadır. ‘Governance’ kavramının içerisinde diyalog ve uzlaşma yer almaktadır. Halk, önce hür iradesi ile mutabakata (consensus) dayalı olarak temsilcilerini seçebilmeli (siyasal katılım ve temsil), onlara bu şekilde yönetme hakkını vermeli (temsili vekalet), yöneticiler ile yakın bir iletişim içerisinde bulunarak kamusal kararlara katılabilmeli (yönetime katılma) yöneticilerin güç ve yetkilerini kötüye kullanmamaları için onları kontrol edebilmelidir. İşte gerçek demokrasiden söz edebilmek için bu anahtar kavramların varlığı ve işlerliği gereklidir (Aktan, 2001: 1)

İyi yönetim (good governance) devlet yönetiminde temsil, katılım ve denetimin, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yerinden yönetimin, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın, kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada gerçekleşen dijital devrime (yeni temel teknolojilerdeki gelişmelere) uyumun mevcut olduğu bir siyasal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir (Aktan ve Çoban, 2006: 1; Aktan ve Özler, 2008).

İyi yönetim (good governance) kavramı farklı disiplinler için farklı anlamlarda kullanılabilir. Fakat iyi yönetim kavramı daha çok açıklık, katılım, hesap verebilirlik, tahmin edilebilirlik ve şeffaflık kavramlarına ilişkindir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United National Development Programme (UNDP)) iyi yönetimi toplumsal yozlaşmayı ortadan kaldıran bir unsur olarak görmekle beraber vatandaşların hayatlarını etkileyecek kararlarda hükümetlerin hesap verebilir bir yapıda olmasına ilişkin bir kavram olarak da değerlendirmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Beyaz Kitap’ta iyi

yönetim için beş temel ilke ortaya konulmaktadır. Bunlar; açıklık, katılım, hesap verebilirlik, etkililik ve tutarlılık olarak sıralanabilir. OECD tarafından ortaya konulan iyi yönetim yaklaşımında ise şu unsurlar yer almaktadır: Açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik, vatandaşlarla ilişkilerde adalet ve eşitlik, verimli ve etkin hizmet; açık ve şeffaf kanun ve yönetmelikler; politika oluşumunda tutarlılık, hukukun üstünlüğüne saygı; yüksek standartlarda etik davranış (Bosselmann vd., 2008: 5, 6). Aşağıdaki tabloda iyi yönetim ilkeleri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı perspektifinden açıklanmaktadır.

Tablo 1: İyi Yönetim İlkeleri

İyi Yönetim İlkeleri	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İyi Yönetim İlkeleri
Meşruiyet ve Oy Hakkı	Katılım: Tüm vatandaşlar, karar vermede söz sahibi olmalı, doğrudan veya dolaylı olarak niyetlerini açıklayabilmelidir. Konsensüs Yönelimi: En iyi politikayı ortaya çıkaracak farklı toplum kesimlerinin ve çıkar gruplarının yer aldığı ortamın oluşturulması sağlanmalıdır.
Yönelim	Stratejik Vizyon: Liderler ve halk iyi yönetim ve insani gelişim için tarihi, kültürel ve sosyal unsurları da kapsayan uzun dönemli bir perspektife sahip olmalıdır.
Performans	Duyarlılık: Kurumlar ve süreçler tüm paydaşlara sunulmalıdır. Etkililik ve Etkinlik: Kurumlar ve süreçler kaynakların en etkin bir şekilde kullanıldığı ihtiyaçlara cevap veren sonuçlar üretmelidir.
Hesap Verebilirlik	Hesap Verebilirlik: Kamu, özel sektör, sivil toplum ve kurumsal paydaşlar hesap verebilir yapıda olmalıdır. Şeffaflık: Şeffaflık serbest bilgi akışı üzerine inşa edilmiştir. Süreçlere, kurumlara ve bilgiye istenildiğinde ulaşma/erişme hakkı sağlanmalıdır.
Adalet	Eşitlik: Bütün vatandaşların refahlarını artırabilmeleri ve kendilerini geliştirebilmeleri için eşit fırsatlar sağlanmalıdır. Hukukun Üstünlüğü: Öncelikle insan hakları olmak üzere yasalar tarafsız ve adaletli olmalıdır.

Kaynak: Graham vd., 2003: 3

İyi yönetim ilkesi yasal bir düşünceden ziyade gelişim stratejisi olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle iyi yönetim; hukuk, dürüstlük, hesap verebilirlik ve şeffaflığı içeren sosyal normlar seti olarak değerlendirilebilir. İyi yönetim ilkesinin bu normları hükümetlerin gücünü sınırlandırdığı gibi aynı zamanda piyasaların gücünü de sınırlandırmaktadır. İyi yönetim normları yükümlülük duygularını artırarak insanların yaptıkları eylemlerin sonuçlarının farkına varmasını sağlayarak yasalara itaat etme normlarını artırmaktadır. Özetle, iyi yönetim hukukun üstünlüğüne bağlıdır (Bosselmann vd., 2008: 6). Diğer taraftan iyi yönetim gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri için iki taraflı ve çok taraflı ekonomik ilişkilerin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle iyi yönetim seçimler, hesap verebilirlik, insan hakları gibi politik serbestleşmeyi kapsadığı gibi aynı zamanda ekonomik liberalizasyonu da kapsamaktadır (Weiss, 2000: 801).

İyi yönetim ilkesi bir ulusun hem ulusal anlamda hem de dünyadaki gelişmişlik açısından aynı yüksek seviyelerde olmasını öngörmektedir. Bu noktada İnsani Gelişim Endeksi iyi yönetim ilkelerinin ne kadar hayata geçirilebildiğine ilişkin önemli bir göstergedir. Ekonomik gelişmişlik ile insani gelişim çoğu kez aynı anlama gelmemektedir. Aynı gelir seviyesine sahip çoğu ülke insani gelişmişlik açısından farklı konumlarda olabilirler. Bu noktada ulusal anlamda iyi yönetim ön plana çıkmaktadır (Weiss, 2000: 802).

Ulusal düzeyde iyi yönetim global yönetimin oluşturulmasında ön şart olarak değerlendirilebilir. Bu konudaki Dünya Değerler Araştırması yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Bu araştırmada elli beş ülkeden insana onların yerel, ulusal ve global kimliklerinin sağlamlığıyla ilgili sorular sorulmuştur.¹ Bu sonuçlara göre

---

¹ Tek bir dünya anlayışı ulus-üstü olarak değil ulus-ötesi olarak anlaşılabilir. Tek dünya anlayışı mekanın yoğunluğunun ve derinliğinin sonuna kadar yaşanmasını sağlayan bir ufuk oluşturur. Bu şekilde düşününce tek bir dünya anlayışı daha global bir planlamayı mümkün kılacak bir tasarım değil yerel eylemler için hep var olan düzenleyici bir fikirdir. Kozmopolit yerelcilik bir mekanın zenginliğini arttırmaya çalışırken çok görünüşlü bir dünya hakkını da göz ardı etmez. Belirli bir mekana değer verirken bütün mekanların göreceliliğinin de bilincindedir. Kozmopolit yerelcilik hem çiğnenmiş bir kozmopolitizmin hem de çiğnenmiş bir yerelciliğin sonucu olarak doğar. Tzvetan Todorov, St. Victor'lu Hugh'un 12. Yüzyılda yazdıklarını aktarıırken böyle bir tutuma işaret ediyordu: 'Ülkesini güzel bulan yalnızca bir acemidir; her ülkeyi kendi ülkesi gibi hisseden insan güçlüdür; mükemmel insan ise bütün dünyayı yabancı bir ülke gibi hisseden insandır' (Sachs, 2007: 201).

ulus devlete bağıllık her türlü kimliğin ötesine geçmektedir. İnsanlar kendilerini öncelikle bir ulusun vatandaşı olarak, sonra yerel topluluğun üyeleri olarak ve nihayetinde de global vatandaşlar olarak algılamışlardır. Bu anketler elit tabaka ile toplumun geri kalan kısmında önemli bir ayrımı ortaya çıkarır. Global vatandaşlığa dair en güçlü hisler varlıklı kişilerle eğitim düzeyi en yüksek olanlar arasında sıkışıp kalma eğilimindedir. Aksine ulus devlete bağıllık düşük sosyal sınıflardan bireyler arasında çok daha güçlüdür ve global kimlikler buna bağlı olarak daha zayıftır. Bu bölünme belki de çok şaşırtıcı değildir. Vasıflı meslek erbabı ile yatırımcılar ortaya çıkan global fırsatlardan faydalanabilir fakat toplumun geri kalan kısmı için bu durum geçerli olmayabilir (Rodrik, 2011: 203, 204). Önemli olan fırsat eşitliğinin sağlandığı bir ortamın kurulabilmesidir. Ekonomik büyüme ve kalkınma sadece zaman içinde beceri ve teknolojiye kamu kuruluşlarına kadar değişen alanlarda yeteneklerin birikimi ile mümkündür. Kendi başına globalleşme bu yetenekleri doğurmaz; sadece ulusların sahip olduklarını iyileştirmelerine izin verir. Bu nedenle dünyada globalleşmeyi en iyi şekilde başaranlar zamanımızda Doğu Asya ulusları kendilerini uluslararası rekabet dalgasına bırakmadan önce yerel üretim kapasitelerini geliştirmişler ve böylelikle yaratıcı yıkımın etkilerini minimize etmeye çalışmışlardır (Rodrik, 2011: 159).

Globalleşmenin sonucunda ortaya çıkan ekonomik büyüme ve teknolojik değişim beraberinde Joseph Schumpeter'in deyişiyle yaratıcı yıkım² getirir. Bu noktada eskiyi yeniyi değiştirirler ve yeni sektörler kaynakları eskilerden kendilerine doğru çeker. Yeni şirketler işi eskilerin elinden alır. Yeni teknolojiler mevcut becerileri ve makineleri işe yaramaz hale getirir. Ekonomik büyüme süreci ve

---

² Avrupa tarihi yaratıcı yıkım sonuçlarına canlı bir örnek teşkil eder. 18. Yüzyılda Sanayi Devrimi'nin arefesinde çoğu Avrupa ülkesinin kontrolü aristokrasilerin ve geleneksel elitlerin elindeydi ve bunların başlıca gelir kaynaklarını arazi sahipliği ya da monarşilerin onlara sağladığı tekeller ve uyguladıkları giriş engelleri sayesinde yararlandıkları ticari ayrıcalıklar oluşturuyordu. Sanayinin, fabrikaların ve şehirlerin yayılması yaratıcı yıkım fikriyle örtüşecek şekilde kaynakları araziden ayırdı, arazi kiralalarını düşürdü ve arazi sahiplerinin işçilerine ödedikleri ücretleri artırdı. Bu elitler aynı zamanda onların ticari ayrıcalıklarını aşındıran yeni işadamlarının ve tacirlerin ortaya çıkmasına şahit oldular. Sonuçta ekonomik bakımdan sanayileşmenin kaybedenleri açık bir şekilde bu elitlerdi. Şehirleşme ve sosyal bilince sahip bir orta sınıfın ve bir işçi sınıfının ortaya çıkışı arazi sahibi aristokratların siyasal tekeline de meydan okudu. Böylece Sanayi Devrimi'nin yayılmasıyla aristokratlar yalnızca ekonomik bakımdan değil siyasal bakımdan da kaybedenler olma riskiyle yüz yüze geldiler. Ekonomik ve siyasal güçlerinin tehlikeye girmesiyle bu elitler sıklıkla sanayileşmeye karşı zorlu bir muhalefet oluşturdu (Acemoğlu ve Robinson, 2015: 84, 85).

dayandığı kapsayıcı kurumlar siyasi arenada ve piyasada kazananlar olduğu kadar kaybedenler de yaratır. Yaratıcı yıkıma duyulan korku, çoğunlukla kapsayıcı ekonomik ve siyasal kurumlara muhalefetin temelini oluşturur (Acemoğlu ve Robinson, 2015: 84). Çünkü uluslararası alanda ekonomik, siyasi ve askeri bağımlılıkların artması, ulus devletlerin³ kendi irade ve tercihlerine dayalı ekonomik ve sosyal politikalar yürütmelerine engel oluşturmaktadır⁴ (Aslan, 2009: 291). Bu noktada global çapta, ulus devlete denk düşecek herhangi bir politik kuruma dair herhangi bir işaret de bulunmamaktadır. Ancak, şurası açıktır ki, uluslararası ekonomik ve politik düzende farklı yerlerde bulunan ülkeler üzerinde globalleşmenin çok farklı etkileri olacaktır (Özdemir, 2007: 248).

Sonuç itibariyle globalleşmenin ulus devlet lehine sonuçlar doğurabilmesi, başka bir ifadeyle globalleşmenin ortaya çıkardığı fırsatlardan en iyi bir şekilde yararlanmak ve öte yandan globalleşmenin beraberinde getirdiği tehlikelerden korunabilmek için ulusal düzeyde devletin yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır. Dünyadaki değişimlere paralel bir şekilde devletin yeniden tanımlanması ve bu çerçevede devletin yeniden yapılandırılması son derece önem taşımaktadır. Ulusal hükümetlerin iyi yönetim için alması gerekli tedbirlerin başlıcaları iyi yönetim kavramının unsurlarında saklıdır. Kanaatimizce, ulusal hükümetlerin iyi yönetimi tesis etmek için “etkin devlet” reformunu uygulamaları gereklidir. Etkin devlet oluşturulması için şu reformlar yürürlüğe konulmalıdır: (Aktan ve Vural, 2004: 245-46).

- ✓ Devletin hizmet sunma kapasitesinin iyileştirilmesine yönelik olarak toplam kalite yönetimi uygulanmalıdır,

---

³ Ulus devlet kavramı dünya sahnesine 1648 tarihinde Westphalia anlaşmasının imzalanmasından sonra girmiştir (Nandy, 2007: 452).

⁴ Bugün dünyada 5000 civarında devletlerarası kurum vardır. Oysa 1960’ta bu sayı 1400’dü. Çoğu Avrupa ülkesi, bu türden uluslararası kurumların yüzlercesine üyedir. (Fransa:441, İngiltere:396, Almanya:392, Hollanda:375, Danimarka:373) Sadece Birleşmiş Milletler’in değil pek çok uluslararası kuruluşun da ortakları arasında artık sadece devletler değil, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler ve araştırma kuruluşları da yer almaktadır. Bu tür örgütlenmelerin sayısındaki artışın, ulus devletlerin dünya ekonomisi ve siyaseti üzerindeki etkisini o oranda azalttığı yadsınamaz bir gerçektir (Aslan, 2009: 291).

- ✓ Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak e-devlet reformu uygulanmalıdır,
- ✓ Yerinden yönetim (desantralizasyon) reformu gerçekleştirilmelidir,
- ✓ Kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verilebilirlik amacına yönelik olarak kural ve kurumlar oluşturulmalıdır,
- ✓ Etkin bir denetim tesis edilmelidir.
- ✓ Katılımcı yönetim için sivil toplum ile diyalog yolları açık tutulmalıdır.

2. GLOBALLEŞME SÜRECİ VE “GLOBAL YÖNETİM”E OLAN İHTİYAÇ

Önemle belirtelim ki, ulusal düzeyde iyi yönetim önemli olmakla birlikte bugün için yeterli değildir⁵. Globalleşen dünyada ortaya çıkan sorunların bir kısmının kaynağı global ilişkilerdir⁶. Örneğin, ülke içerisinde iyi yönetilen ve ekonomisi güçlü olduğu sanılan ülkeler dahi global ekonomik ilişkilerden kolayca etkilenip, bu ilişkilerden zarar görebilmektedir. Bunun en somut örneği, 1997 yılında yaşanan Asya-pasifik krizi olmuştur. Uzun yıllar büyük hayranlık duyulan ve “asya-pasifik mucizesi” olarak ifade edilen ekonomik düzen modeli, maalesef global düzeyde sermaye akımlarının etkisiyle bir anda ciddi bir kriz ile karşı

---

⁵ Barışçıl ve sürdürülebilir bir birlikte yaşama çizgisi homojenliğin tuzaklarına düşmeden uyumluluk sağlayacak eş zamanlı çatışma ve sentez sürecidir. İnsanlar nadiren sadece tek bir zihinsel alan içinde bulunmaktadırlar. İnsanlarda fikirlerini değiştirme ve kendilerine başkalarının gözüyle bakma yeteneği vardır. Sonuçta insanlar aynı anda birden fazla bağımlılık içinde olabilirler ve bir mekana kök salmış olmakla daha büyük bir toplulukla ilişki içinde olmayı çoğu kez aynı anda gerçekleştirebilirler. Ortaçağ’da Köln’de yaşayan bir insan aynı zamanda Hristiyan Kilisesi’nin mensubu olmayı bilir (Sachs, 2007: 200).

⁶ Amartya Sen, kendimizi doğuşumuzla birlikte gelen tek ve değişmez bir etnik, dini veya ulusal kimliğe bağlı görmemiz oldukça yanlıştır, demiştir. Her birimizin uzmanlık alanına, cinsiyetimize, mesleklerimize, siyasi eğilimlerimize, hobi ve ilgi alanlarımıza, tuttuğumuz takımlara vs. dayanan çeşitli kimlikleri vardır. Bu kimlikler birbirinin pahasına gelmez ve onlara ne kadar önem verdiğimizizi biz kendimiz serbestçe seçeriz. Pek çok kimlik bizlerin uluslar üstü bir takım ilişkiler oluşturmamıza ve geniş bir coğrafyada kendi ilgi alanlarımızı belirlemeye izin vererek ulusal sınırları aşar. Bu esneklik ve çeşitlilik esasen gerçek bir global ve siyasi topluluk kurulmasına imkan tanımaktadır (Rodrik, 2011: 188).

karşıya kalmıştır. Asya-Pasifik krizinde görüldüğü üzere başta Tayland'da ortaya çıkan kriz hızla diğer ülkelere yayılmıştır. Krizler, ticari ve finansal bağlantılar yoluyla bir ülkeden diğerine kolayca sirayet edebilmektedir. Bir ülkede ya da birkaç ülkede ortaya çıkan kriz, yatırımcıları olası risklere karşı portföylerini ve likiditelerini yeniden gözden geçirmeye sevk edebilmektedir. Asya-Pasifik ülkelerinde finansal krizin ortaya çıkmasında önemli rolü bulunan ve bölgesel karakterli bir etki olan “sürü güdüsü etkisi”, bölge ülkelerinin yatırımcılar nezdinde tek bir ülkeymiş gibi algılanmasına neden olmuştur (Eğilmez,1999: 39). Sürü güdüsüyle hareket eden yatırımcılar, hep birden paniğe kapılıp aniden bölgeden çekilmeye başlamışlar ve böylece yabancı sermaye kaçıışı hızlanmıştır. Nitekim, Tayland'da ortaya çıkan kriz, sürü güdüsü etkisiyle süratle diğer ülkelere, yani Malezya, Endonezya, Filipinler, Güney Kore'ye sirayet etmiş ve böylece bölgesel bir boyut kazanmıştır⁷ (Aktan ve Vural, 2004: 246-47.)

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan açık olarak anlaşılacağı üzere bugün globalleşen dünyada ülkelerarası ticari ve finansal ilişkiler çok yönlü olduğundan bir ülkede ortaya çıkan sorun, diğer ülkeleri de etkileyebilmektedir. Bir ülkede alınan tedbirler de ortaya çıkan sorunun telafisi için maalesef yeterli olamamaktadır. Global düzeyde ortaya çıkan sorunlara karşı ulusal hükümetlerin gücü sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, globalleşen dünyada uluslararası ve uluslar-üstü organizasyonların ya da kurumların önemi artmaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 247).

Globalleşme sürecinin oluşturduğu uluslararası yapılanmalar ülkelerin politikalarını iki yönden etkilemektedir. İlk olarak, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerle sınır ötesi işlemlerin yoğunluk kazanması ve ülkelerin birbirine karşılıklı ekonomik bağımlılığının artmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan global düzenleme ihtiyaçları uluslararası kuruluşların etkisini artırmıştır. Devletler, kaçınılmaz olarak sınırları dışında kalan ve kendi güçlerini aşan sorunlarla karşılaştıklarında bu uluslararası ve uluslar-üstü organizasyonların ya da kurumların işbirliğini, kapasitesini ve yönlendirmesini arama ihtiyacı içerisinde olduklarıdır. Bu da, özellikle soğuk savaş sonrası, tüm devletlerin katılımıyla oluşan global bir karar alma mekanizmasının gelişmesine ve meşruiyet kazanmasına neden olmuştur. Bu global platformlarda oluşan politikalar ve alınan

---

⁷ Asya-Pasifik krizi ve etkileri konusunda bkz: Eğilmez, 1999; Kumcu ve Eğilmez, 2001; Aktan ve Vural, 2004.

kararlar tüm devletlerin işbirliğini gerektirdiği için devletler iç politikalarını bu “global yönetim” sistemine uydurmaya başlamışlardır. Bu global sistem 1990’lı yıllarda devlet-dışı aktörleri de içine alacak şekilde genişleyince, alınan kararlar şeffaf ve pek çok aktör tarafından takip edilir hale gelmiştir (Alp ve Kahraman, 2004).

Globalleşme sürecinin oluşturduğu uluslararası yapılanmaların ülkelerin politikalarını etkilemesi şu yönden de dikkat çekicidir. İletişim teknolojilerindeki gelişmelerin ve globalleşmenin etkileriyle bilgi, tüm bireyler ve devlet-dışı aktörler tarafından elde edilebilir duruma gelerek, bireyleri ve toplumu güçlendirici etkiler yaratmıştır. Bununla birlikte, doğu bloku ülkelerinde sivil toplum hareketlerinin de etkisini artırması global ölçekte demokratikleşme hareketlerinin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Kalkınma sürecinde devletler giderek artan bir şekilde demokratikleşme ve insan hakları talepleriyle karşılaşmışlardır. Bu da devletlerin iç politikalarını demokratikleşme perspektifinden formüle etmelerini gerektirmiştir. Dolayısıyla, yukarıda özetlenen bu ikili yönlendirme sonucunda, özellikle ekonominin ve demokrasinin globalleşmesiyle, ülkelerin/hükümetlerin politikaları birbirine yaklaşmıştır (Aktan ve Vural, 2004: 248).

Global yönetim (global governance) anlayışı, yönetimin ideal olarak hayata geçirilebilmesinin, sadece ekonominin ve sermayenin globalleşmesine bağlı olarak gerçekleştirilemeyeceğini, aynı zamanda da insan haklarının, demokratikleşmenin, sosyal hakların, globalleşmesiyle de gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır (Alp ve Kahraman, 2004). Diğer taraftan globalleşme olgusu ulus devlet anlayışını da çok ciddi anlamda etkilemiştir. Bu dönemde dünyadaki çok uluslu işletmeler globalleşmeye yön veren önemli bir unsur haline gelmiştir. 1980 sonrası dönemde etkinlikleri hızla artan çok uluslu şirketler, ulus devlet egemenliğini tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Dünya Bankası yapılan araştırmalar sonucunda 500 çok uluslu şirketin aslında dünya mal ve finans piyasalarının %90’a yakınıni yönlendirdiğini belirtmiştir (Şener, 2014: 69-70). Bu noktada global sorunların çözümü için ülkelerin yanında, çok uluslu işletmeler sendikalar ve diğer hükümet dışı örgütleri de kapsayacak şekilde, farklı grupların temsilcilerinin yer aldığı bir global forumun ve zenginlerle yoksulların karar sürecinde bir arada temsil edildiği bir global yönetimin tesisinin gerekli olduğunu belirtilmektedir (Bozkurt, 2000: 111).

Global sorunların ve çatışmaların çözümü için global bir yönetimin kurulması, az gelişmiş ülkelere olan dolaylı ve doğrudan yardımların arttırılması, yoksul ülkelerin borç yükünün azaltılması, işçi, işveren ve gönüllü kuruluşların global düzeyde iş birliği faaliyetlerine gitmeleri gibi çözümler önerilmektedir. Ayrıca çözüm olarak uluslararası sermaye akımlarının uluslararası vergilendirmeyle kontrol altına alınması ve yabancı sermayeye belli koşullarda izin verilmesi gibi yöntemler üzerinde durulmaktadır (Zincirkıran, 2001).

Dünya Ticaret Örgütü, bir çok ülkeden daha büyük bir ekonomik güce sahip olan çok uluslu şirketler, global gönüllü kuruluşlar ve ulusal sınırları aşan diğer gruplar globalleşme sürecindeki yeni aktörler olarak ifade edilmiştir. Kuralları koymada artık ulus devletler yalnız değildir ve birçok kurum, örgüt ve şirketler de bu kararların oluşum sürecinde önemli rol oynamaktadır.

Önemle belirtelim ki, uluslararası organizasyonların bir çoğu (Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü) global sorunlara çözümler bulmakta başarılı olamamışlardır. Bu nedenle global yönetimin yeni baştan düşünülmesi, yeni bazı global yönetim kurumlarının oluşturulması veya mevcut uluslararası ve uluslar-üstü organizasyonların görev ve yetkilerinin yeni baştan düzenlenmesi savunulmaktadır. Globalleşme sürecinde hem globalleşmede geri planda kalan hem de herhangi bir bölgesel ticari blok içinde yer alamayan ülkelere yönelik olarak yeni politikaların geliştirilmesi kaçınılmazdır (Zincirkıran, 2001).

3. GLOBAL YÖNETİM ve ULUSLARARASI ORGANİZASYONLARIN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Pekala bilindiği üzere bu uluslararası/uluslar-üstü organizasyonlar II. Dünya savaşının ardından galip devletlerin global ekonominin düzen içinde işlemesi için oluşturulmuşlardı. 1944 yılında Bretton Woods Konferansı'nın temel amacı savaş sonrası global ekonomi için yeni kurallar oluşturmaktı. Konferansdan, global ekonomiyi yönetecek ve koordine edecek üç kurum doğmuştur: Bunlar Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası) ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) adlı kuruluşlardır. Global ticareti düzenleyecek kuralları oluşturmakla ve yönetmekle görevlendirilen

GATT, bir dizi ticaret müzakerelerinin ardından 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüştürülmüştür⁸.

Önemle belirtelim ki, bu organizasyonlar yaklaşık 60 yıl öncesinde global ekonomiyi düzenlemek amacıyla oluşturulmuş kuruluşlardır. Dünya ekonomisinde 1940'lı yıllarla mukayese edilemeyecek ölçüde ciddi değişimler yaşanmıştır ve bu değişim devam etmektedir. Bu bakımdan günümüzde bu organizasyonların yeniden yapılandırılması ve ilave olarak bazı yeni uluslararası organizasyonların oluşturulması gerekmektedir (Aktan ve Vural, 2004: 251). Bretton-Woods ile kurulan ve 1973 yılından sonra da şekil değişikliğine uğrayarak devam eden uluslararası finansal sistem hem globalleşmeye hız katmış, hem de uluslararası finansal sistemdeki açık ve boşlukları daha görülür hale getirmiştir. Bu nedenle ülkelerin finansal kriz riskleri artmıştır. Bu krizlerin gelişmekte olan ekonomiler kadar, gelişmiş ülkelere de zarar vermesi muhtemeldir. Bu nedenle uluslararası finansal sistemde finansal krizlere uğramayı azaltacak tedbirlerin hayata geçirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır (Akdiş, 2000: 202). Etkin bir global yönetim için her üç organizasyonun da yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır. Uluslararası Para Fonu'nun yeniden yapılandırılması için başlıca şu tedbirlerin alınması önem taşımaktadır (Ellwood vd., 2002: 102).

-Uluslararası Para Fonu'nun yönetim yapısında IMF'nin faaliyetlerinden en fazla etkilenen gelişmekte olan ülkelere daha fazla söz hakkı verilmelidir.

-Uluslararası Para Fonu'nun şeffaflık ve hesap verilebilirlik (accountability) yönünde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

-Uluslararası Para Fonu'nun daha katılımcı bir tarzda çalışması sağlanmalıdır. IMF görevlileri herhangi bir ülkeye gittiklerinde genellikle ekonomik reform reçeteleri çantalarında hazır bulunmaktadır. IMF görevlilerinin görüşmeler yaptıkları ülkelerde Maliye Bakanlığı yanı sıra Parlamento, çevre ve sosyal işlerden sorumlu bakanlık ve diğer resmi kuruluşlar, ayrıca sivil toplum kuruluşları ile görüşmeleri önem taşımaktadır. IMF, ekonomik alanda reform önerilerini mutlaka toplumu temsil eden kesimlerle de görüşmeye hazır olmalı bu kuruluşların kaygılarına kulak vermelidir.

---

⁸ Bu organizasyonlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Karluk, 1995; Kumcu ve Eğilmez,2002.

Finansal globalleşmenin ekonomide doğurduğu olumsuz sonuçlar (ekonomik krizler ve olumsuz etkiler) IMF'nin dışında bir uluslararası mali kuruluşa olan ihtiyacı da artırmıştır. Özellikle 1997 yılında ortaya çıkan ve hızla tüm dünyaya yayılan Asya Pasifik Krizi, Rusya (2000), Latin Amerika (2000), Türkiye (2001) ABD'deki Mortgage (2008) krizleri finansal globalleşme nedeniyle kısa sürede özellikle gelişmiş ülkeleri etkisi altına almış ve hemen hemen her ülkede işsizliğe ve durgunluğa yol açmıştır. Aynı zamanda başta IMF olmak üzere birçok uluslararası organizasyona olan güven önemli ölçüde azalmıştır.

Özellikle son yıllarda ortaya çıkan finansal krizler ve uluslararası ekonomik organizasyonlara güvenin azalması sistemin yeniden sorgulanmasına neden olmuştur. Bu noktada farklı fikirler öne sürülmektedir. Örneğin Slaughter uluslararası finansal sistemin düzenlenmesi konusunda düzenleyiciler, hakimler ve hatta kanun koyucular tarafından oluşan uluslarüstü ağ kavramını vurgulamıştır. Bu ağlar hükümetler arası örgütler veya resmi kurumlar olarak oluşturulmamalarına rağmen yönetim işlevleri gerçekleştirebilirler. Slaughter'a göre bu ağlar resmi yönetim mekanizmalarının etki alanının ötesine uzanır; ulusal sınırlar arasında ikna ve bilgi paylaşımı sağlar, global normların oluşturulmasına katkı sağlar ve yerel kapasitenin çok zayıf olduğu uluslarda uluslararası normların ve anlaşmaların uygulanması için kapasite oluşturabilirler (Rodrik, 2011: 185).

Sonuç itibarıyla global ekonominin yumuşak karnı uluslararası işbirliğinin olmayışı değildir. Basit bir fikrin bütün sonuçlarının tamamıyla anlaşılabilmesidir. Global piyasaların kolunun erişebildiği yer yönetiminin (çoğunlukla ulusal) kapsamı ile sınırlıdır. Trafik kurallarının doğru olması koşuluyla dünya ekonomisi sürücü koltuğunda ulus devletlerin bulunması ile gayet iyi işleyebilir. Bu noktada makul bir globalleşmenin gerçekleşmesi için yapılması gerekenler şunlar olabilir (Rodrik, 2011: 208-219).

- ✓ Öncelikle piyasaların yönetim sistemleriyle derin bir biçimde bütünleşmesi gerekir.
- ✓ Yerel yönetim ve siyasi topluluklar büyük oranda ulus devletler içinde örgütlenir ve yakın gelecekte de böyle kalma olasılığı vardır. Yurt içindeki demokratik süreçleri felce uğratmak yerine güçlendirirsek globalleşmenin etkinliğini ve meşruluğunu geliştirebiliriz.

- ✓ Refaha giden tek bir yol yoktur. Kurumsal çeşitlilik ihtiyacı ve kurumsal çeşitliliğin değerini anlayan global bir ekonomi tesis edilmelidir.
- ✓ Ülkelerin kendi sosyal düzenlerini, düzenlemelerini ve kurumlarını koruma hakları vardır. Kurumsal çeşitliliğin kabulü uluslar yerel kurumlarını koruyamadıkça kendi kurumlarını şekillendirecek ve sürdüreceği araçlara sahip olamadıklarında anlamsız olacaktır. İlkelerin belirlenmesi bu bağlantıların şeffaf olmasını sağlar.
- ✓ Uluslararası ekonomik düzenlemelerin amacı ulusal kurumların ara yüzünü idare etmek için trafik kuralları koymaktır. Ulus devletlere dünya ekonomisinin esas yönetim işlevlerini sağlamaları için güvenmek, uluslararası kuralları tamamen bir kenara bırakmak anlamına gelmez. Sonuçta Bretton Woods rejiminin kapsam ve derinliği sınırlı olmasına rağmen kesin kuralları vardır. Herkes için tamamen sorumluluğu dağıtılmış bir yapının kimseye yararı olmaz; bir ulusun kararları diğerlerinin refahını etkileyebilir. Açık global ekonomi belki hiper globalleşme yanlılarının hoşlanacağı kadar işlem maliyetsiz değil ama sonuçta açık bir ekonomi övgüye değer bir nesnedir. Globalleşmeyi zayıflatmayı değil ona sağlam bir temel bulmayı denemeliyiz.
- ✓ Demokrasinin global bir norm olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

III. SONUÇ

Global sorunlarla mücadele bugün için ulusal hükümetlerin tek başlarına alacakları kararlarla ve önlemlerle çözülemeyecek boyutlardadır. Bu nedenle global sorunlara karşı mücadelede global işbirliği kaçınılmazdır. Global düzeyde alınacak karar ve önlemlerin yanı sıra ülkelerin ulusal düzeyde alacakları önlemler de hiç şüphesiz globalleşmenin olumsuz sonuçlarından korunmak açısından önem taşımaktadır.

Globalleşen dünyanın sorunları ile mücadelede hem ülkelerin kendi iç yönetimleri, hem de uluslararası ilişkilerin yönetimi ile ilgili doğru kurallar ve kurumların mevcudiyeti ve fonksiyonel işlevleri son derece önem taşımaktadır. Globalleşme sürecinde hem ulusal devletin yeniden yapılandırılması hem de uluslararası organizasyonların yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Acemoğlu Daron, James A. Robinson, Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri, Doğan Kitap, Mega Basım Yayım, 10. Baskı, İstanbul, Aralık-2015.

Akdiş, Muhammet, Global Finansal Sistem, Finansal Krizler ve Türkiye, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

Akdiş, Muhammet, “*Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye: Finansal Krizler-Beklentiler*”, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/Ekim2002/akdis.htm>, (8.11.2002).

Aktan, Coşkun Can and Hayrettin Özler, “Good Governance : A New Public Managerialism”, Review of International Law and Politics (RILP), Vol 4, No 14. pp. 165-187, 2008.

Aktan, Coşkun Can, *Yolsuzluklarla Mücadelede İyi Yönetim (Governance) ve Yönetimde Açıklık*, Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Yayınları, 2001.

Aktan, Coşkun Can, İstiklal Y. Vural, *Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar, ve Ölçüm Yöntemleri*, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları , 2002.

Aktan Coşkun Can, ve Hilmi Çoban (2006) *Kamu Sektöründe İyi Yönetim İlkeleri*, <http://www.canaktan.org/politika/kurum-devyonetimi/aktan-coban.pdf> (20.9.2015).

Aktan Coşkun Can, ve Hüseyin Şen, Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999.

Aktan Coşkun Can ve İstiklal Y. Vural, Globalleşme: Fırsat mı, Tehdit mi? Zman Kitap, İstanbul-2004.

Alp, Ali ve M.Ali Kahraman (2004), *Küreselleşme ve Politika Yakınlaşmaları*, http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/Diger/alp_kuresellesme.htm (24.5.2008).

Aslan, Seyfettin, ‘Küreselleşmenin Ulus Devletlere Etkisi’, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 25, Aralık 2009, 289-296.

Bosselmann, Klaus, Ron Engel ve Prue Taylor, (2008) ‘*Governance for Sustainability, Issues, Challenges, Successes*’ Environmental Policy and Law Paper No. 70, http://cmsdata.iucn.org/downloads/eplp_70_governance_for_sustainability.pdf (17.5. 2016).

Bozkurt, Veysel, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Alfa Yayınları, İstanbul-2000.

Eğilmez, Mahfi, ‘*Global Finansal Kriz ve Türkiye’ye Etkileri*’, Mercek Dergisi, Özel Sayı, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası MESS Yayını, Sayı: 13, Ocak 1999, 33-43.

Ellwood, Wayne, Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu, Metis Yayınları, İstanbul-2002.

Graham, John, Bruce Amos ve Tim Plumptre, (2003), ‘*Principles for Good Governance in the 21st Century*’, Policy Brief No. 15, Institute On Governance, Ottawa, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNPAN/UNPAN011842.pdf> (23.4.2016).

Karlık, Rıdvan, Uluslararası Ekonomi, Genişletilmiş, Yenilenmiş 4. Bası, Beta Yayın, İstanbul-1996.

Kumcu, Ercan ve Mahfi Eğilmez, Krizleri Nasıl Çıkardık?, Creative Yayıncılık, İstanbul , 2001.

Nandy, Ashis, ‘*Devlet*’, içinde: Wolfgang Sachs, Kalkınma Sözlüğü, Bir İktidar Olarak Bilgiye Giriş, Editör: Wolfgang Sachs, Çeviren: Oktay Etiman, Özgür Üniversite Kitaplığı: 66, Maki Basım Yayım, 1. Baskı, Ankara , Aralık-2007.

Ouattara, A. D. ‘*The Challenges of Globalization for Africa*’, The Southern African Economic Summit, World Economic Forum, Harare, May 21, 1997.

Özdemir, Süleyman, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007-57, İstanbul-2007.

Rodrik, Dani, Akıllı Küreselleşme: Küresel Piyasalar, Devlet ve Demokrasi Neden Birlikte Var Olamazlar? Çeviren: Burcu Aksu, Efil Yayınevi, Genel Yayın No: 112, Ayrıntı Basımevi, 1. Basım , Ankara, Eylül -2011.

Sachs, Wolfgang, *'Tek Dünya'*, içinde: Wolfgang Sachs, Kalkınma Sözlüğü Bir İktidar Olarak Bilgiye Giriş, Editör: Wolfgang Sachs, Çeviren: Oktay Etiman, Özgür Üniversite Kitaplığı: 66, Maki Basım Yayım, 1. Baskı, Ankara, Aralık-2007.

Şener, Bülent, *'Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet ve Egemenlik Olguları'*, Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS), Sayı XVIII, Haziran -2014, 51-77.

Weiss, Thomas G. (2000), *Governance, Good Governance and Global Governance: Conceptual and Actual Challenges*, Third World Quarterly, 21:5, 795-814, <http://dx.doi.org/10.1080/713701075> (14.5.2016).

Zincirkıran, Memet (2004) *"Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri"*, <http://www.isguc.org/memet2.htm> (19.7.2008).